

YO'L-TRANSPORT HODISALARINI TAHLIL QILISHNING
ASOSIY VAZIFALARI VA USULLARI

Zingirov Saidolim Jo'rayevich

Andijon Davlat Texnika Instituti

Transport logistikasi kafedrası o'qituvchisi

Xalimov Javohirbek Abdusamat o'g'I

Andijon Davlat Texnika Instituti

Avtomobilsozlik va Transport kafedrası o'qituvchisi

Ro'ziyev Barxayot Tojiboy o'g'I

Andijon Davlat Texnika Instituti

Yo'l Harakatini Tashkil Etish yo'nalishi

4-kurs talabasi

Annotatsiya: Shahar yo'l-ko'cha tarmoqlarida bajariladigan eng asosiy vazifalardan biri, tarmoq bo'ylab transport, piyodalar va velosipedchilarning havfsiz harakatni tashkil etish, transport vositalarini tirbandligini bartaraf etish, ko'chani o'tkazish obilyatni oshirish, ko'cha bo'ylab optimal tezlikni ta'minlash va yo'l-transport xodisalarini kamaytirish. Sanab o'tilgan tadbirlarni amalga oshirishda va shahar yo'l va ko'chalarini transport-ekspluatatsion ko'rsatkichlarini oshirishda yo'l harakatini tashkil etishdagi texnik vositalar va qo'llaniladigan usullardan foydalanish nafaqat harakatni to'g'ri tashkil etishda, balki harakat xavfsizligini va ko'chani o'tkazish qobiliyatini oshirishga samarali ta'sir etadi. Shuningdek, yuqorida keltirilgan tadbirlar ko'chani rekonstruktsiya qilishga nisbatan arzon bo'lib, kapital ishlarni qilishdan oldin shahar yo'l va ko'chalarni harakatlanish sharoitlarini yaxshilash bo'yicha birinchi navbatda bajariladigan bosqich deb qabul qilish kerak

Kalit so'zlar: yo'l-transport hodisalari tahlili, yo'l, avtomobil transporti

Harakat xavfsizligini tashkil etish uchun aniq tadbirlar belgilashda asosiy tayanch ko'rsatma sifatida Yo'l transport hodisani har taraflama chuqur ob'ektiv tahlil qilish natijalaridan olingan xulosalardan foydalaniladi.

Yo'l transport hodisasi quyidagi vazifalarni hal qilish maqsadida tahlil qilinadi:

– harakat xavfsizligiga taalluqli «Avtomobil-haydovchi-yo'l-piyoda-muhit» tizimiga kiruvchi har bir omilning faoliyatiga tegishli tadbir va choralar ishlab chiqish uchun;

– biron-bir boshqaruv hududidagi, vazirliklardagi va ularning korxonalaridagi falokatlar ahvolini, o'zgarish mohiyatini hamda istiqboldagi o'zgarishini bashorat qilish maqsadida;

– yo'l transport hodisasining kelib chiqish sabablarini va ularni bartaraf qilish

borasida tuziladigan ko'rsatmalarni ishlab chiqish uchun;

- yo'l transport hodisasi ko'p qaytariladigan yo'l bo'laklarini aniqlash maqsadida;
- bitta yoki bir nechta bir xil
- yo'l transport hodisasining vujudga kelish sabablarini aniqlash uchun;
- yo'l transport hodisasini tahlil qilish uchun universal dastur tuzish maqsadida.

Maqsad va vazifalariga qarab Yo'l transport hodisasini tahlil qilishning miqdoriy, sifat va topografik usullari mavjud[1].

Yo'l transport hodisasini miqdoriy usul bilan tahlil qilishda halokatlarning absolyut, nisbiy va solishtirma ko'rsatkichlari o'rganiladi.

Halokatlarning absolyut ko'rsatkichlariga quyidagilar misol bo'ladi:

- yo'l transport hodisasi ning umumiy (yillik, oylik, choraklik) soni;
- yo'l transport hodisasida jarohat olganlar (halok bo'lganlar) soni;
- jarohat olganlarning yoki halok bo'lganlarning yoshiga, kasbiga qarab
- yo'l transport hodisasidagi soni; haydovchilarning aybi bilan o'lganlar,
- jarohat olganlar soni; avtomobil yoki ular holatining nosozligi bilan bo'lgan Yo'l

transport hodisasi soni va h.k[2].

Nisbiy halokatlilik ko'rsatkichlari.

Nisbiy halokatlilik ko'rsatkichlarini hisoblashda bitta absolyut ko'rsatkich boshqa absolyut ko'rsatkichga nisbatan olinadi. Bunda nisbiy ko'rsatkichni umumiy ko'rinishda quyidagi formula orqali hisoblash mumkin:

$$O=KA/B \quad (1)$$

bu yerda, O – nisbiy ko'rsatkich;

A/ B – biron-bir absolyut ko'rsatkichlar;

K – masshtabli koeffisient.

Masalan: A – Yo'l transport hodisasi soni,

B – transport vositalari soni bo'lsa va $K = 10^4$ olinsa, bunda juda ko'p ishlatiladigan nisbiy ko'rsatkich

Yo'l transport hodisasi sonining 10 ming transport vositasiga to'g'ri keladigan hisobi kelib chiqadi. Xuddi shuningdek, 10 ming aholi soniga va boshqa hisoblar olinishi mumkin[3].

Yo'l sharoitlarini hisobga olishda ko'pincha nisbiy halokatlilik koeffisientidan foydalaniladi.

Yo'l transport hodisasini tahlil qilishning sifat usuli hodisalarning nima sababdan vujudga kelganini aniqlashga qaratiladi. Bu usul bilan yo'l harakatini tashkil etuvchilar «Avtomobil-haydovchi-yo'l-piyoda-muhit» tizimidagi elementlarning qaysi birining aybi bilan yoki birgalikdagi ta'siri natijasida vujudga kelgan yo'l transport hodisasini tahlil qilish odat tusiga kirgan[4].

Masalan, avtomobil yo'lining ma'lum chorraha bo'lagida yo'l sharoitiga bog'liq ravishda Yo'l transport hodisasi vujudga kelishi, unda piyodalarning o'rni yoki ma'lum yoshdagi haydovchilar sodir etadigan Yo'l transport hodisasi turi, vaqti va h.k. Yo'l-transport hodisalarining vujudga kelish joylarini aniq ko'rsatish uchun topografik usuldan foydalaniladi. Hozirda asosan uch turdagi topografik tahlil o'tkaziladi: xaritada, chizikli grafikda (yo'l-ko'cha bo'yicha) va masshtabli sxemada. Shahar, tuman yoki viloyatning masshtabli xaritasida bir yoki bir necha yillar ichida sodir etilgan Yo'l transport hodisasi ni ko'cha-yo'l, maydonlarda aniq joylarini shartli belgilar yordamida ko'rsatiladi[5].

Bunday yo'l transport hodisasi xaritasi yordamida yo'l transport hodisasini ko'p bo'ladigan joyi, turi, vaqti va hokazolar aniqlanib, ularni tahlil qilish natijalariga tayangan holda harakat xavfsizligini oshirish borasida aniq tadbirlar belgilanadi[6]. Yo'l transport hodisasining chizikli grafigi ko'cha va yo'lining butun uzunasi bo'yicha yoki ma'lum bo'lagi uchun xaritaga nisbatan katta masshtablarda Yo'l transport hodisasini joylashni ko'rsatadi. Masshtab katta bo'lganligi sababli yo'l transport hodisasi yo'ning qanday elementlarining kamchiligi bilan sodir bo'lganligini yoki boshqa sabablarni aniq topishda bu usul ijobiy natijalar beradi. Yo'l transport hodisasining masshtabli sxemasida yo'l chorrahasini, temir yo'l kesishmasini yoki boshqa yo'l bo'lagida bo'lgan Yo'l transport hodisasini katta masshtablarda barcha yo'l qatnashchilarini (transport vositasini, piyodani) sxematik ravishda joylashtirilib ko'rsatiladi[7].

Sxemani tahlil qilish natijasida yo'l transport hodisasi nima sababdan vujudga kelgani va har bir ishtirokchining hodisaning oldini olish bo'yicha imkoniyatlari qay darajada ekanligi aniqlanadi. Bu sxemada transport vositalari va piyodalarning harakatlanish traektoriyalari ko'rsatilib, keyinchalik hodisa ro'y bergan joydagi yo'l sharoitini yoki harakatni tashkil etish bo'yicha o'zgartirish takliflari ishlab chiqiladi. Yo'l transport hodisasini tahlil qilishda avtomobil – yo'l xo'jaliklarida va davlat harakat xavfsizligi xizmati tizimida ko'pchilik hollarda amaliyotda uchraydigan savollarni echish, sodda va tushunarli bo'lishi uchun jadval, grafik, gistogramma, siklogramma yoki topografik ko'rinishlardan foydalaniladi[8]

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyev tomonidan 2022 yilning 4 aprel kunidagi "Avtomobil' yo'llarida inson xavfsizligini ishonchli ta'minlash va o'lim holatlarini keskin kamaytirish chora tadbirlari to'g'risda"gi PQ-190-sonli qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 12 apreldagi 172-sonli qarori.

3. Taxirjanovich I. S., Jo'rayevich Z. S. AVTOMOBILLARNING TORMOZLANISH XUSUSIYATLARINI NAZARIY VA EKSPERIMENTAL TADQIQOTLASH //Mexatronika va robototexnika: muammolar va rivojlantirish istiqbollari. – 2023. – T. 1. – №. 1. – С. 268-271.
4. Zingirov S., Ikromov N., Mamasoliyeva O. ENSURING SAFE MOVEMENT BY DESIGNING THE OPERATING MODE OF DRIVERS WITH THE HELP OF A CAR KEY IN THE ORGANIZATION OF INTERNATIONAL TRANSPORT //IMRAS. – 2024. – T. 7. – №. 4. – С. 55-60.
5. Jorayevich Z. S. ANDIJON VILOYATI PIYODALAR ISHTIROKIDAGI YO ‘L TRANSPORT HODISALARINI ORGANISH VA TAHLIL QILISH (ANDIJON TUMANI MISOLIDA) //IJODKOR O'QITUVCHI. – 2025. – T. 4. – №. 46. – С. 13-17.
6. Ikromov N. et al. Analysis of transport and its cargo processes //E3S Web of Conferences. – EDP Sciences, 2024. – T. 548. – С. 03021.
7. Abdusamat Y., Nigora A., Javohir X. ПОВЫШЕНИЕ КРИТЕРИИ ОЦЕНКИ ЗНАНИЙ СТУДЕНТА ОБЪЕКТИВНО С НАУЧНЫМИ ИССЛЕДОВАНИЯМИ INCREASING ASSESSMENT CRITERIA OF THE STUDENT KNOWLEDGE OBJECTIVELY WITH SCIENTIFIC RESEARCH //Журнал выпускается ежемесячно, публикует статьи по естественным наукам. Подробнее на [www. t](http://www.t). – T. 2. – С. 118.
8. Asliddin P. et al. PORSHEN HALQASINING ISHIGA TA'SIR QILUVCHI OMILLAR //Scientific Impulse. – 2023. – T. 1. – №. 11. – С. 611-620.
9. Xusniddin o'g'li P. A. PORSHEN HALQANING UZOQ ISHLASHINI BELGILOVCHI ASOSIY KATTALIKLAR //Научный Фокус. – 2023. – T. 1. – №. 2. – С. 680-685.